

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

Administratie Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Postgiro 58.
Abonnementsprijs f 4,— per jaar. Buitenland f 5,60 per jaar, voor België f 4,60.
Voor leden van de Humanistische Luisterkring f 3,— per jaar. Losse nummers f 0,25.
Contrib. Luisterkr. f 1,—. Dit bedrag tezamen met bovengenoemde f 3,— te voldoen.

STAND VAN ZAKEN

Op het tweejaarlijkse congres van het Humanistisch Verbond, dat op 15 en 16 april in Zwolle plaats vond, is natuurlijk ook gesproken over onze opvattingen ten aanzien van de zendtijd. Hierover zei de ondervoorzitter, mr. dr. H. J. Roethof in zijn openingsrede het volgende:

„De behartiging van een andere zaak, die ons veel tijd heeft gekost en mogelijk in de toekomst nog kosten zal, is de stand van zaken in de radiowereld. U weet, dat wij in de radio nog altijd geen situatie van volledige erkenning hebben bereikt. Wij zijn welkelijks te gast bij de V.A.R.A. in de rubriek Geestelijk Leven op zondagochtend en maandelijks bij de A.V.R.O., maar het blijft een kwestie van gastvrijheid. Gastvrijheid, die wij af en toe ook bij de Wereldomroep en de V.P.R.O. genieten. Maar wij hebben niet gekregen als een genootschap op geestelijke grondslag een eigen recht op zendtijd. En het is om die reden, dat wij op ons vorig congres gestart zijn met onze Humanistische Luisterkring. Een actie, die bijzonder veel succes heeft afgeworpen en waaruit blijkt hoeveel verheugende belangstelling en sympathie in brede kringen voor ons Verbond bestaat. Alleen daarom reeds zijn wij blij die actie te hebben ondernomen. We raakten

met de radio inmiddels in heel ander vaarwater doordat het oorspronkelijke wetsontwerp voor de regeling van een nieuw radiobestel van de baan is en de regering nu een pacificatiecommissie heeft ingesteld om een verzoening van standpunten op het gebied van radio en televisie te bevorderen. Het zou voorbarig zijn als wij onzerzijds op deze gang van zaken zouden trachten vooruit te lopen. Zeker is, dat ook in de toekomst de radio-kwestie nog veel van onze aandacht zal vragen, terwijl wij de televisiezaak in interne kring al diverse malen onder de loep hebben genomen. Voor het hoofdbestuur staat inmiddels als een paal boven water, dat wij in die tussentijd al het mogelijke moeten doen om de positie van de Humanistische Luisterkring verder te versterken. Hoe sterker de Luisterkring, des te groter de kans, dat men ons een gelijkwaardige positie met de kerken in de wereld van radio en televisie niet zal kunnen onthouden.”

Aan deze woorden behoeft niets te worden toegevoegd, ze geven precies en duidelijk aan, dat het georganiseerde humanisme zijn eis op eigen zendtijd onverzwakt handhaaft en met belangstelling de verdere ontwikkeling gadeslaat.

zeilkamp 1961 - langweer (fr.)

Na het geslaagd zeilkamp in 1960 wordt in 1961 opnieuw een familie-zeilkamp gehouden en wel van 5 t/m 19 augustus 1961. Prijs f 65,— per week (alles inbegrepen). Opgaven zo spoedig mogelijk.

Leiding: De Heer en Mevrouw L. Kamminga, Groningerstraatweg 132, Leeuwarden. Tel. (05100) 26741.

Voor volledige inlichtingen: Oudegracht 152, Utrecht (030) 10163.

TAGORE HERDACHT

Wanneer wij heden Rabindranath Tagore herdenken, die op 8 mei 1861 werd geboren, moeten wij zijn beeld zien in de omgeving van het oude oosten, dat een eeuw geleden nog aan geen onafhankelijkheid toe was, maar zich min of meer tevreden schikte in het koloniaal beleid van de Britse heerschappij.

Tagore heeft niet gelijk later Ghandi en Nehroe in grote kring invloed uitgeoefend op het volk en is geen wegbereider geweest voor de vrijheid. In het aristocratisch milieu van de Engels opgevoede Indische landadel leefde hij vrijwel geïsoleerd van de massa. Zijn moderne ideeën bleven binnenshuis; dat wil zeggen binnen het beperkte wereldje van zijn cultureel en artistiek hoogstaande familie. Bij zijn eerste bezoek aan Engeland heeft Tagore zich erover verbaasd, dat men hier vrijuit sprak over dingen, die bij hem thuis slechts onder elkaar werden behandeld en waarvan de vermelding daarbuiten niet zou worden geduld.

Op het hem door zijn vader nagelaten landgoed Shāntinikêtan in het vredige dorpje Balpoer bij Calcutta had de jonge intellectueel alle gelegenheid tot nadenken en inkeer, beschermd als hij was tegen de buitenwereld door „vader Himalaya” en „moeder Ganges”. In dit stille landschap van suikerriet en rijstvelden, in de schaduw van palmen en van bomen, waaraan de bananen en de cacao-bonen onbeweeglijk aan het bladerdak hingen, noodde de natuur tot idealiseren en dichten, dat door de landelijke geluiden, de gong van de wachter of de muziek van de fluit, eer werd geïnspireerd dan gestoord.

Wij mogen ons Tagore niet voorstellen als een kluisenaar, die in ascese en afzondering het zieleheil zoekt. Zijn gedachten hielden zich juist vaak bezig met de belangen en behoeften van de menselijke samenleving. En binnen het kleine bestek van zijn eigen domein is hij een maatschappelijk hervormer geweest.

Toen hij veertig jaar oud was, richtte hij zijn landhuis Shāntinikêtan „huis van de vrede” in tot school voor de jeugd uit zijn omgeving. Kinderen uit alle volksgroepen waren hier welkom. Met het in zijn land zo gewichtig geachte kasten-stelsel hield de stichter geen rekening.

Het onderwijs, dat Tagore, die behalve dichter en wijsgeer ook paedagoog was, daar gaf, was meer van opvoedende dan van onderrichtende aard. Van het grootste belang achtte hij het, dat de kinderen in harmonie met de natuur en in overeenstemming met de maatschappelijke organisatie leren leven. Zijn paedagogische methode doet denken aan wat men tegenwoordig in de zogenaamd progressieve scholen ook hier te lande toepast.

Sport, zang en muziek — alles in de open lucht — maken een belangrijk onderdeel uit van het schoolprogram, waarbij inzonderheid ook aan de karaktervorming door discipline, offervaardigheid en onderling hulpbetoon alle aandacht wordt besteed. Tagore was overtuigd, dat het voor de Bengaalse bevolking geen zin heeft, als Engelsen te worden opgevoed. Met nabootsing van de

Europese cultuur doet men zijns inziens de inlander geen dienst. De ontwikkeling van de oosterling moet zich voegen naar de aard en het wezen van de oosterse zielsgesteldheid.

„India zal slechts deel kunnen hebben aan een wereldcultuur, waartoe India zelf zal hebben bijgedragen”; van dit beginsel ging het opvoedstelsel in Shāntinikêtan uit.

Dit opvoedingsstelsel heeft Tagore ook toegepast op de hogere school voor kunsten en wetenschappen, waarmee hij het onderwijs-complex op Shāntinikêtan later heeft uitgebreid.

Tot aard en wezen van het volk, waarvan Tagore deel uitmaakte, behoort ook het eigen religieus gevoel, dat zo geheel anders is dan dat van de westerse kerken.

De religie vormt in het denk- en dichtwerk van deze oosterse wijze een belangrijke component. Opgevoed in de Brahmaanse ideeënwereld, is Tagore hieruit opgestegen tot een zeer ruim pantheïsme, waarin het begrip van een persoonlijk god zich allengs is gaan beperken tot een louter symbolisch-dichterlijke figuur.

Men kan Tagore's inzicht in dezen het duidelijkst belichaamd zien in zijn dichtbundel *Gitānjali*, waarvoor hij in 1913 de Nobelprijs heeft verworven. In deze zangen van offerande, of „Wijzangen”, zoals Frederik van Eeden ze in zijn Nederlandse vertaling heeft betiteld, — treedt de dichter het „andere” tegen, dat geheimzinnige, dat hij zowel in zichzelf als buiten zich waarneemt als een bron van kracht, als het oerbegin, als het bindend levenselement, als de boven het individuele denken en willen zich openbarende kosmische norm. Dit ondoorgrondelijke, dat naam noch vorm heeft, maar dat Faust tegenover Gretchen toch in poëtische beoordingen trachtte te omschrijven, duidt de Bengaalse dichter aan als de meester, de heer der stilte, de koning der koningen, mijn god, mijn vader, gij schone, gij smetteloze en serene, de aller-innigste. Soms neemt deze benaming, gelijk bij de middeleeuwse mystieken, een erotische tint aan, wanneer het heet: de liefste, mijn minnaar, mijn vriend. Zich overgevend aan dit allevan zondert de dichter zich niet af van hetgeen een kloosterling als het gewone, alledaagse, aardse minderwaardig acht. Integendeel waarschuwt Tagore herhaaldelijk zichzelf tegen het optrekken van een scheidsmuur tussen het verhevene en het banale. Een gesloten tempel sluit zijns inziens de godsdienst buiten.

„Wie aanbidt gij in deze eenzame duistere tempelhoek bij gesloten deuren?”, vraagt hij. „Open Uw ogen en zie dat gij Uw god niet vóór U hebt.

Waar de ploeger de harde grond ploegt, waar de wegwerker stenen bikt, dáár is hij. Met deze is hij in zon en regen en zijn kleding is met stof bedekt. Leg af Uw tempelgewaad en kom neer tot de stoffige aarde gelijk hij. Sta op uit Uw gepeinzen en laat af van Uw bloemen en reukwerk. Al worden Uw kleren verveerd en vuil, wat nood? Zoek hem en help hem in arbeid, in het zweet van Uw voorhoofd”.

Tagore's god is te vinden „waar de armsten leven, de geringsten en de verlorenen”. Zijn

omgang moet in eenvoud geschieden. „Mijn zang”, zegt de dichter, „heeft haar sieraden afgelegd. Zij roemt niet op kledij of tooi. Kleinodiën zouden ons verbond verhinderen: hun getinkel zou Uw fluisteren verstoren. Laat mij enkel mijn leven eenvoudig maken en recht als een rieten fluit, die gij kunt vullen met muziek”.

Dergelijke verpersoonlijking is bij Tagore slechts een dichterlijke symboliek. Rechtstreeks bezingt hij het alleven in strofen als de volgende: „Dezelfde levensstroom, die nacht en dag door mijn aderen stroomt, doorstroomt ook de wereld en dans in rhythmische maatslag. Het is hetzelfde leven, dat in vreugde ontspruit aan het stof der aarde, in talloze grashalmen en uitbreekt in onstuimige golven van bladeren en bloemen. Het is hetzelfde leven dat gedeind wordt in de oceaan-wieg van geboorte en dood, in ebbe en vloed. Ik voel dat mijn leden verheerlijkt worden door de aanraking met deze levenswereld. En mijn trots is uit de levenspolen der eeuwen, die op dit ogenblik danst in mijn bloed.”

Alleen door de aanraking en het samenspel met het alleven heeft het persoonlijke leven zin. Hierom verzet zich de dichter tegen elke afsluiting, waarvoor hij krachtens zijn aristocratische familie-traditie als voorbestemd scheen. Geen scheidsmuren tussen de rassen of kasten noch tussen de geslachten noch tussen het gezin en de maatschappij.

De emancipatie van de vrouw in de oosterse wereld van toen heeft in Tagore een overtuigd voorvechter gehad. In zijn roman *Het tehuis en de wereld* behandelt hij de strijd van een adellijke jonge vrouw, die door haar verlichte echtgenoot genoopt wordt haar mens-zijn behalve in de huishoudelijke plichten ook buitenshuis in maatschappelijke arbeid te ontplooien. Wel heel kras laat hij zich in zijn bundel *Persoonlijkheid* uit, wanneer hij opmerkt, dat de mammoeten en dinosaurissen het ondanks hun kolossale spierkracht hebben moeten afleggen tegen de geest van de fijner bewerkte mens. „Zo zullen”, — zegt hij — „ook de vrouwen, het zwakkere geslacht, — zij die altijd op de achtergrond hebben geleefd in de schaduw van die kolossale creaturen, de mannen, haar plaats innemen, die deze grotere wezens haar zullen moeten afstaan”.

Een mooi beeld van Tagore's toekomstideaal geven de volgende strofen uit de *Gitanjali*:

„Waar de geest zonder vrees is en het hoofd wordt hoog gedragen: waar de kennis vrij is, waar de wereld niet in stukjes gebroken wordt door benepen huiselijke wanden; waar de woorden opwellen uit de diepten van waarheid, waar rusteloos streven de armen uitstrekt naar de volmaaktheid; waar de klare stroom der Rede nog niet verzand is in de dorre woestijn van doodse gewoonte; waar de geest door U wordt aangevoerd in aldooer verruimende gedachte en daad. In die hemel van vrijheid, o mijn Vader!, doe Gij mijn volk ontwaken!”

In zijn dichtbundel *De Hovenier* treffen wij talloze passages aan, waaruit het kosmische levensgevoel van de dichter spreekt. Over de bewoners van zijn dorp zegt hij: „Ik ben even jong als de jongste en even oud als de oudste van dit dorp. Zij hebben mij allen nodig en ik heb geen tijd om over het hiernaamals te piekeren”. Hij verwondert zich over het contact tussen de mens en het dier,

die zich toch niet kunnen uitdrukken in een gemeenschappelijke taal. Als mens en dier elkaar aankijken lijkt het of twee vrienden elkaar gemaskerd ontmoeten en elkander onder de vermommening vagelijk herkennen. Elders somt de dichter de broosheden, onvolmaaktheden en tijdelijkheden van het leven op, maar dit verhindert hem niet van Moeder Aarde en haar droevige materie te houden. „Het leven is kort, broeder!”, zegt hij, „onthoud dit en geniet!”

Speciale aandacht verdient hetgeen Tagore in zijn gedicht *De wassende maan* op zo ontroerende wijze over kinderen schrijft. Hij ziet op een eenzame weg onder het sterrenlicht van de nacht het dorp vóór zich. Met haar donkere armen omvat de aarde ontelbare woningen, gevuld met wiegen en bedden, met moederlijke harten en avondlampen en met jonge levens, verblijd met een blijheid, welke niets afweet van haar waarde voor de wereld. „Op het strand van eindeloze werelden”, heet het elders, „komen kinderen bijeen. Storm vaart door het weglaze zwerk, schepen vergaan in het spoorloze water, dood gaat om en kinderen spelen....”

Het is dit argeloze, nog volkomen vrije van de angsten en zorgen der volwassenen, dat de dichter aantrekt. Het mysterie in de betrekking tussen moeder en kind: het verblijf in het land van het volmaakte geluk wordt hem een symbool van de samenhang tussen mens en heelal. Als de linkerborst leeg is en het kind gaat huilen, reikt de moeder het de rechterborst en het kind is stil en gaat door met drinken. Zo zal het zijn als de dood komt. „Daar ik het leven liefheb, zo weet ik ook, dat ik de dood evenzeer zal liefhebben”.

In 1913 kwam voor Rabindranath Tagore de grote verrassing, dat hij, na reeds met een eredoctoraat aan de hogescholen te Oxford en te Cambridge te zijn begiftigd, voor zijn *Gitanjali* de Nobelprijs ontving. Dit bracht hem onmiddellijk in het centrum der publiciteit. Met zijn serene rust tussen Himalaya en Ganges was het uit. „Ik voel mij als een hond, die men een blikken bus aan de staart heeft gebonden en wie het nu onmogelijk is zich te bewegen zonder lawaai te maken en overal door een menigte te worden gevolgd”, schreef hij aan een vriend. Hij werd in heel het westen uitgenodigd om zijn verzen voor te lezen. In de zomer van 1920 heeft hij ook ons land bezocht en ik heb toen verscheidene keren gelegenheid gehad hem persoonlijk te ontmoeten. En nu nog, veertig jaar later, zie ik zijn rijzige gestalte weer voor mij, zoals hij daar in het gebouw van de Vrije Gemeente te Amsterdam op het podium stond, gekleed in het lange roomkleurige gewaad met daarover een draperie van zwarte zijde. Een hoge zwarte muts van fluweel bedekte zijn golvende grijze haren, die met de grijze baard en snor het fijne aristocratische gelaat omlijstten.

En ik hoor weer de zachte zangerige stem, waarmee hij zijn verzen op bescheiden ingetogen manier voordroeg. Een verschijning uit een andere wereld, de mysterieuze wereld van het Oosten, waarin echter de mens met zijn behoeften en verlangens, zijn idealen en zijn problemen, — de mens met zijn lot in dezelfde houding staat tegenover het ondoorgrondelijke kosmische leven als wij nuchtere westerlingen hier in Europa.

H. G. CANNEGIETER

VROEG

Soms komt men tot de dolste dingen ondanks het feit, dat men geacht wordt zijn leven met bedachtzaamheid en overleg te organiseren. Deze keer zijn wij van onze normale levensweg afgestoten tengevolge van het feit, dat de aardas een hoek van $23\frac{1}{2}$ graad maakt met de ecliptica of iets dergelijks. Zo hebben grote oorzaken vaak kleine gevolgen.

Ik heb mij laten vertellen, dat die hoek van de aardas de oorzaak is van de wenteling der getijden. Zonder hoek geen lente. En de lente deed het hem.

Wij hadden ons naar een bosrijke streek begeven, waar de mensen, die het voor het kiezen hebben gaarne een bungalow laten bouwen. De gaardeniers worden daar schatrijk, want al die bungalows zijn omgeven door peperdure grondstukken, die onderhouden moeten worden. De bewoners komen er niet aan toe, want die hebben het te druk om zich in andere zin met het aardse slijk bezig te houden. Zij voorzien zich dus van de hulp van een vakman, die er belang bij heeft, dat er voortdurend iets te scharrelen is en het grondstuk vol zet met bomen en struiken en kruidachtige gewassen. En op onze reis naar de bosrijke streek hadden wij kunnen vaststellen, dat al die gewassen in bloei stonden. Het was een machtig mooi gezicht. Er waren vruchtbomen, die voorzichtig maar trots stonden te pronken en Japanse kersen die daarnevens iets te kleurig en uitbundig deden, maar zoiets kun je in april wel hebben. En verder waren er tal van gewassen, die allemaal namen hebben en ook meededen, zodat het geheel betoverend schoon was.

Bij zulke gelegenheden krijg ik wel eens het eigenaardige gevoel alsof er een blokje hout achter mijn borstbeen verscholen gaat. Dan moet ik heel diep zuchten en eigenlijk zou ik dan mijn ontroering moeten kunnen omzetten in enkele onsterflijke dichtregels. Maar dat lukt nooit en bovendien is Gorter mij al ver voor geweest. Het blijft dan ook gewoonlijk bij een onschuldig vloekje en daarna vervolg ik mijn pad.

Diep onder de indruk van de onverwoestbare levenskracht der natuur, van haar uitbundigheid en schoonheid en vermoeid van het genieten begaven wij ons te rusten. Wij hadden ons voorgenomen om eens goed uit te slapen, want wij zijn niet zo onverwoestbaar meer en wij behoren tot de weinige procenten voor wie de vijfdaagse werkweek nog niet is aangebroken. Daar is echter niets van gekomen.

In de prille ochtend scheen de zon en mijn echtgenote, wie zelden iets ontgaat, had dat onmiddellijk in de gaten. Zij stiet mij aan en sprak: „De zon schijnt. Sta op en laten wij nú in het bos gaan”. Enfin, ik was er al uit en nog geen half uur later wandelden wij onder het beukenlover.

Degenen onder u, die niet verder komen dan

de vierbaanswegen en derzelver bermen zullen het misschien niet geloven, maar er zijn in ons overbevolkte land ondanks de steeds toenemende eisen van de Noordatlantische Verdragsorganisatie nog steeds sprookjesachtige plekjes.

Wij kwamen aan een beekje, dat binnensmonds sprekend zijn weg vond door het woud en ergens een vijfertje vulde. Op de bank, die door de zorg van de VVV daar geplaatst was, zetten wij ons neer en daar zaten wij op zondagmorgen om negen uur midden in de natuur.

Boven ons hoofd zat een vogel te zingen. Hij had er echt plezier in en probeerde allerlei cadenzen. Iets lager zat een kleiner vogeltje, een koolmees, wist mijn vrouw, die goed onderwijs heeft genoten. En in de vijver dreef een kleurige woerd. Hij had zijn vrouw en de kinderen in het riet gestuurd en steeg met groot kabaal uit de wateren op. Wij vermoedden, dat hij een eindje omging, zoals sommige huisvaders op zondagochtend wel meer plegen te doen. Moeder scheen zich er niet veel van aan te trekken en zij roeide rustig her en daar, gevolgd door twee handjesvol eend. Dit eendje zocht in haar eentje kroos voor haar kroost, zo dacht ik, want helemaal laten kan ik het zelfs op zondagochtend aan de oever van een bosvijver niet. Plotseling mengde zich toen een kikker met een lichte tenor in het gesprek. Hij vond veel bijval, want onmiddellijk begonnen op verschillende plaatsen verscheidene kikvorsen mee te kwekkeren. Toen er een ogenblik stilte viel bromde een oude dikzak met een zware stem nog wat na. Diep uit de borst sprak hij enkele vermanende woorden. Toen wij opgestaan waren om te zien, waar dit gebroed kon uithangen zweeg iedereen. Een bijzondere domme koe die aan de overkant lag te pruimen keek zonder enige belangstelling toe. De kikkers, woerden en vogels lieten hem volmaakt koud. Lieten haar volmaakt koud, moet je eigenlijk zeggen, hoewel het mij tegen de borst stuit.

Toen wij stroomopwaarts terugliepen vonden wij op ons pad duizenden zeer jeugdige beukebomen, die trots hun zaadlobbetjes omhoog hielden en nog niet wisten, dat zij in de komende maanden zonder uitzondering onder de voet worden gelopen. De oude beuken schenen er geen pijn aan te hebben.

En toen vertoonde zich in het verschiep een aangenaam hotel-café-restaurant, dat aan een groot gazon lag te zonnebaden. Het noodde ons op de thee en aangezien wij in de haast nog niet ontbeten hadden, hebben wij meteen wat geroosterd brood laten komen. Zo zaten wij ten overstaan van enkele dartelende honden voor f 3,90 te verbrassen, terwijl op nog geen half uur afstand onze inmiddels ontwaakte familie met een gratis ontbijt zat te wachten.

Soms komt men tot de dolste dingen. H. H.

lezingen voor de radio

zo. 14 mei VARA 9.45 uur: Drs. W. v. Dooren: „Van mens tot mens”.

zo. 21 mei VARA 9.45 uur: Dr. H. Jansen: „Gerijpte mensen”.

zo. 28 mei VARA 9.45 uur: Mr. M. G. Rood: „Een man met de aktetas”.